

DİNÎ -TASAVVUFÎ TÜRK ŞİİRİNDE ÖLÜM TERENNÜMLERİ...

Dr. Rifat ARAZ

Ölüm; ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem (a.s.)'den bu yana, insan oğlunu duygulandıran, düşündüren, meşgûl eden, onu sürekli tefekküre ve tezekküre zorlayan kaçınılmaz bir hakikattir. İnsanın, bizzat idrâk ettiği ve yaşadığı bu varlık âleminin ötesinde farklı ve ebedî bir âlemin mevcudiyetini bilmesi, buna inanması ve bunu derinden hissetmesi, onu ifadesi zor olan bir duyarlılığın ve derinlik psikolojisinin içine çekmiş, bir kısım olayları metafizik zaviyeden ele alıp değerlendirmesine mecbur kılmıştır.

Hayatın kaçınılmaz, değişmez ve anlaşılması zor olan hakikatlerinden birisi olan ölüm; İlâhî bir değer olarak insanla ve insanlıkla daima iç içe olan, en eski ve en yeni duygulardan, en diri ve en köklü düşünce ve inanıştan birisi olmuş, Türk kültür ve edebiyatında dolayısıyla dinî tasavvufî Türk şiirinde de derin tesirler bırakmıştır.

Yüce Kitabımız Kur’ân-ı Kerim’de “*Biz Allah’a aidiz ve yine O’na döneceğiz*”¹ ayeti, ölüm denilen hakikatin insanoğlu için bir yok oluş değil bilâkis âlemlerin yaratıcısı olan Allah’a dönüş olduğunu işaret ederken, “*her nefis ölümü tadacaktır*”² ayetiyle de bütün canlılar için ölümün kaçınılmaz olduğu kesin bir ifadeyle bildirilmiştir.

Dünyanın faniliği, gurbet, hasret, aşk, sevgi, sevda, muhabbet gibi temaların yanında “ölüm” duygu ve telakkisinin de başarıyla işlendiği dinî tasavvufî Türk şiirinde; bazen bedîî tefekkür unsurları içinde mecazlara, mazmunlara bürünmüş ifadelerle, bazen de gerçek şekliyle terennüm edilerek sürekli biçimde işlenen ölüm, sebep sonuç ilişkisi içinde hayatın ma’nâsını ele alır; insanın mahiyetini ifade ederek, dünyanın faniliğini, ebedî olan bir âleme hazırlık mekânı, bir geçiş yeri olduğunu kuvvetle hissettirir.

Tasavvufî duyuş ve düşünüşte amaç hakiki ve ebedî sevgili olan Allah’a dönmek, O’na kavuşmaktır. Bundan ötürü de Hakk’a yürüyüş, sevgiliye vuslât olan ölüm; kulun Mevlâ’sına kavuşması, O’nun ilâhî varlığında sükun bulması ve O’nda huzura kavuşmasıdır.

Tasavvufî anlayışta; henüz hayatta iken dünyadan çekilmek, nefsin heva ve heveslerinden kaçmak, sosyal istek ve ihtiyaçlardan bir bakıma el etek çekmek, diğer bir ifadeyle ölmekten önce ölmek gibi bir dünya görüşü de söz konusudur. Tasavvuf yolunda çok önemli addedilen böyle bir manevî makama erişmek, son derece sıkı bir nefis tezkiyesini, ahlâkî disiplin içinde geçirilen çileli ve meşakkatli bir hayatı gerekli kılar. Bu anlayıştan ötürüdür ki Türk edebiyatının ilk mutasavvıflarından olan aynı zamanda Pirî-i Türkistan lakabıyla da anılan Hoca Ahmet Yesevî; Peygamberimiz Hz. Muhammed (as) altmış üç yaşında vefat ettiğinden dolayı kendisi de bu yaşa geldiğinde tekkesinin avlusunda kazdırdığı bir kuyuya inmiş, rivayete göre vefatına kadar bu çilehanede nefsiyle baş başa kalmış, zamanını tefekkürle, ibâdet ve riyâzetle meşgul ederek geçirmiştir. Nitekim “*ölmeden önce ölüm*” hükmünde olan bu çile hayatını:

¹) Bakara:2/156.

²) Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebût, 29/57.

"Altmış üçte nidâ kildi kul yirge kir
Hem cânıng min cânâning min cânıngnı bir
Hû şemşirir kolga alıp nefsingni kır
Bir ü Var'ım didaringni körer min mü"³

Hikmeti ve;

"Eyâ dostlar kulak salıng aydugumgâ
Ne sebebdin altmış üçte kirdim yirge"⁴

Hikmetindeki ifadesiyle tafsilatlı olarak ortaya koyar. Bu manevî hâl, bir bakıma yine Yesevî'nin hikmetinde geçen: "Ölmes burun can bilmekni derdin tarttım." (=Ölmeden önce can vermenin derdini çektim.)⁵ ifadesiyle izah edilmektedir.

Tasavvuftaki bu anlayıştan ötürüdür ki büyük mutasavvıflarımızdan olan Mevlanâ, ölümü "şeb-i arus" yani düğün gecesi, diğer bir ifadeyle vuslat anı olarak nitelendirir. Mensup olduğu dünya görüşünü, sevgi, muhabbet ve aşk duygularını ölüm olgusundan hareketle ebedî vuslata bağlar.

Türk kültür ve edebiyatını, dolayısıyla da Türk şiirini gerek dünya görüşüyle gerekse düşünce ve inanç yaklaşımlarıyla uzun süre derinden etkileyen, bu tesirini günümüze kadar da devam ettiren Bizim Yunus, bir kısım şiirlerinde kişiyi ürperten soğuk mezar tasvirleri yapmasına rağmen, ölümü ebedî âleme açılan bir kapı olarak telakki eder. Aynı zamanda Tasavvuf cereyanının Anadolu'da yerleşmesine ve yayılmasına da vesile olan bu gönül şairi, bu iç âlem fatihi, ölüm duyarlılığı içinde terennüm ettiği;

"Ten fanidir can ölmez, çün gitti geri gelmez.
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil."⁶

yahut da;

"Ol iki cihan güneşi zâhir dünyasın degşürdi
Câhil anı öldi sanur ol hod ölmez ölür degül"⁷

şeklindeki içli ve derin ifadelerinde de işaret ettiği gibi ölüm; canın geriye bir daha dönüşü olmayan gidişi, ebedî bir âleme geçişidir. Bu âlemde "tenin fanî", canın ise "canlar ölesi değil" söyleyişiyle ölümsüz olduğunu vurgulayan Yunus, ölüm tasavvurunu sonsuzluk anlayışı ile bütünleştirir. Ölümü canın bir nevi "cihanı değiştirme geçidi" yahut "ebediyet âlemine açılan bir kapısı" olarak nitelendirmek suretiyle ölüm korkusunu aşar. Nitekim;

"Ko ölüm endişesin âşık ölmez bâkidür
Ölüm âşıkun nesi çün nûr-ı ilâhîdür"⁸

³) "Altmış üçte nida geldi bu kul yere gir
Hem canımın, cananımın, canımı ver
Hû kılıcını ele alıp nefsini kır!

Bir ve Var'ım didarını görür müyüm!" Bkz. Prof. Dr. Kemal ERASLAN, **Ahmed-i Yesevi, Divan-ı Hikmetten Seçmeler**, K ve T.B.Ank.1983, s.21,98-99

⁴) "Eyâ dostlar kulak verin dediğime

Ne sebepten altmış üçte girdim yere" Bkz.Prof. Dr. Kemal ERASLAN, "age", s. 64, 65.

⁵) Prof. Dr. Kemal ERASLAN, "age", s. 21, 99.

⁶) A. KABAKLI, **Yunus Emre**, Toker Yay. İst. 1972, 198

⁷) F. K.TİMURTAŞ, **Yunus Emre Divanı**, Tercüman 1001 Temel Eser 1 , s.99

mısralarında âşıklar için ölüm endişesi duymağa gerek olmadığını, âşıkların bâki olduğunu söyleyen Yunus, bunun hikmetini âşığı Allah'ın, “ilâhî nûru” oluşuna bağlar. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de üç farklı ayette aynı ifadeyle tekrar edilen: “Her nefis ölümü tadacaktır.” İlâhî hükmü, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi her bir canlının ölümlü olduğunu kesin bir çizgiyle ortaya koyar⁹. Ancak, “tenin fânî” oluşu noktasına ihtiyatla yaklaşmak gerekir diye düşünüyorum. Zirâ, Fussûlet Suresi 20-22. ayetlerde: “Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir.”; “Derilerine, ‘Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?’ derler. Onlar da ‘Her şeyi konuşuran Allah bizi de konuştu. İlk defa sizi o yaratmıştır. Yine O’na döndürülüyorsunuz’ derler.”; “Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah’ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.” İlâhî hükmünün gözlerden ve gönüllerden uzak tutulmamasının gerekliliğine inanıyoruz.

14. Asrın mutasavvıf şairlerinden olup Garibnâme adlı eseriyle şöhret bulan, şiirlerinde Mevlânâ ve Yunus’un tesiri açık bir şekilde belli olan Âşıkpaşa;

*Bahtludur şol kişi kim dünyada iyi bir eser
Ölmedi diri durur ab-ı hayat içmiş gibi¹⁰*

diyerek, dünyada ölmeden önce hayırlı bir eser bırakan kişinin bahtlı olduğuna işaret ederek, böyle bir kişinin ölümsüzlük suyu içmiş gibi ebedî olduğunu söyler. Bu mısralarda ölüm duygusu, bir takım sebeplerin yerine getirilmesi şartıyla ölümsüzlüğe büründürülmüştür.

15. Asır tasavvuf şiirinde, Yunus’un takipçilerinden olan mutasavvıf şairlerimizden Kemal Ümmî’;

*Bayramıdır ölüm günü gerçek âşıkların
K’anlar canını ma’şuka kurban alur gider¹¹*

mısralarında terennüm edilen “ölüm günü”, âşıkların bayramı şeklinde tanımlanmıştır.

Şiirlerinde Âşık mahlasını kullanarak ibadet, ahlâk ve muamelata dair bilgiler veren İbrahim Tennurî;

*Gerek ağlat gerek güldür
Gerek dirgür gerek öldür
Bu Âşık hem sana kuldur
Kahrın da hoş lütfun da hoş¹²*

söyleyişinde, tam bir gönül teslimiyeti içinde, Allah’a (cc) tevekkül ederek, O’ndan gelen ve gelebilecek olan her türlü acıyı, sevinci, hayatı, ölümü, kahrı ve lütfu hoş karşılar. Bu mısralarda Allah’ın: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım”¹³ ilâhî hükmünün bir gereği olarak, hayatın hemen her safhasında idrak edilmesi ve yerine getirilmesi gerekli olan “tevhît, takva ve kulluk” ameliyesinin önemi vurgulanmıştır.

⁸) F. K. TİMURTAŞ, “a.g.e.”, s.99

⁹) Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebût, 29/57.

¹⁰) Ahmet SEZGİN-Cengiz YALÇIN. Türk Edebiyatında Ölüm Şiirleri Antolojisi, Ünlem Yayınları, İstanbul 1993, sh. 23.

¹¹) Ahmet SEZGİN-Cengiz YALÇIN, a.g.e.sh.20.

¹²) Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, 3. Baskı, sh.424

¹³) Zâriyât:52/56.

16. Asrın belli başlı mutasavvıflarından olup aynı zamanda Celvetiye tarikatının da kurucusu olan Aziz Mahmud Hüdâyî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî tarafından sistemleştirilen ve bir çok tasavvuf şairi tarafından da benimsenen “vahdet-i vücûd” nazariyesine bağlı bir dünya görüşüyle, sade ve hikemî mahiyette terennüm ettiği şiirlerinde, ölüm duygusuna da geniş yer ayırır.¹⁴

Dünyanın gelip geçiciliğini;

*Yalancı dünyaya aldanma yahu
Bu dernek dağılır divan eğlenmez
İki kapılı bir viranedir bu
Bundan konan göçer mihman eğlenmez*

ifadeleriyle anlatan, bu itibarla da dünyayı iki kapılı bir viraneden ibaret sayan; bu yalancı mekânda doğum ve ölümle ilgili düzenlenen her türlü törenin de geçici olduğunu addeden Hüdâyî, ölümün vuslat için bir “göç” olduğunu; bazen de;

*Ömür tamam olup defter dürülür
Sırat köprüsü ve mizan kurulur
Hakk'ın dergâhına kullar derilir
Buyruğu tutulur ferman eğlenmez¹⁵*

diyerek ölümü; ömrün tamamlanma, defterlerin dürülme, Sırat köprüsünün ve mizanın kurulma vakti şeklinde telakki eder. Hattâ Hüdâyî'nin;

*Bir âşık irişse sana
Ol îd-i ekberdür ana
Budur murâd önden sona
Rabbüm meded Mevlâm meded¹⁶*

yakarışlarıyla ölümü, Allah'a erişme/kavuşma vesilesi; bu kavuşmayı ise âşık için bir “büyük bayram” olarak tasavvur ettiğini de görüyoruz. Mutasavvıflar için asıl murat; dünyada nefsin arzu ve heveslerini yerine getirmek, eşya ile meşgul olmak, maddî âleme ehemmiyet vermek değil, her türlü heva ve hevesten sıyrılıp, her iki âlemin eşsiz, benzersiz ve mutlak sahibi olan Allah'ı (cc) bilmek, bu yolda olmak ve O'na erişmektir.

Hüdâyî ile aynı asrı idrak eden, Türk edebiyatının en lirik, en derin, en içli aşk ve ızdırap şairlerinden biri olarak telakki edilen Fuzulî, Hz. Peygamber (as) için yazdığı meşhur “Su Kasidesi” başlıklı şiirinde;

*Dest-bûsı ârzusiyle ger ölürsem dostlar
Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre su¹⁷*

diyerek seslerden oluşturduğu derûnî bir ahenkle, insan bedeninin esasını, asıl nüvesini teşkil eden, aynı zamanda tevazuunun da sembolü olan toprağı, o mezar toprağını vasıta kılarak hayatta iken ulaşamadığı, dokunamadığı sevgiliye bu şekilde dokunmayı arzular.

¹⁴) Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, “ a.g.e.”, sh.433.

¹⁵) Ahmet SEZGİN-Cengiz YALÇIN. “ a.g.e.”, sh. 53,54.

¹⁶) Aziz Mahmud HÜDAYÎ, *Divân*, İstanbul, h.1287.

¹⁷) Adem ÇALIŞKAN, *Fuzulî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, sh.99.; M.Orhan SOYSAL, *Edebî San'atlar ve Tanınması*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005,sh.135.

Nefsinin arzu ve ihtiraslarına kendisini kaptırarak bazen dalgınlık, bazen ilgisizlik, bazen de günlük meşgalelerin hengâmesi içinde ortaya çıkan sorumsuzluk sebebiyle asıl mahiyetini ve varoluş gayesini unutan, bu itibarla da hayatın asıl manasına ehemmiyet vermeyen insana, bu gaflet hâlini ölüm denilen hakikat kuvvetle hissettirir. İnsanın, kendisini dış âleme bağlayan bu ihtiraslarından kurtarması ancak, iç âlemine dönmesi ve kendi benliğini aşması ile mümkündür. Bundan ötürüdür ki;

*Gelün ey ehl-i hakikat çihalum dünyadan
Gayri yerler gezelüm özge safâlar görelüm¹⁸*

gibi içli ve lirik söyleyişlerinde hayatın çilelerinden, acı ve ızdıraplarından bunalan, dermanını ancak kendi derdinde arayan Fuzûlî, hakikat ehlini bu âlemden çok daha farklı olan bir âleme davet eder. Fuzulî'nin, mekân adı vermeden belirttiği gezilecek ve safalı yaşanacak farklı yerlerden kastı, kendi varlığını "aşma duygusu" ndan başka bir şey değildir. "Gayri yerler gezelüm özge safâlar görelüm " diyerek ölüm kavramının adını belirtmeden ölümün, insanoğlu için dünyadan kurtulma nedeni, farklı bir âlemde diriliş vesilesi olduğuna işaret eden Fuzûlî, Leylâ vü Mecnûn Mesnevisinden aldığımız;

*Gül derdi hadika-i emelden
Mey içti sürahi-i ecelden¹⁹*

mısralarında da yine aynı iç sıkıntısıyla, aynı manevî hâl içinde ölümü; "emel bahçesinden gül dermek;" "ecel sürahisinden mey içmek" şeklinde telakki eder.

18.asırda Bursalı İsmâil Hakkı;

*Diriga ah bağrın paresi kan oldu derdinle
Ölürsem yoluna can fedadır ya Resûlallah²⁰*

diyerek ölümü, bir bakıma canın sevgili yolunda feda edilmesi şeklinde tasavvur eder.

Edebiyatımızın İslamî duyarlılıkla yazan güçlü şairi Mehmet Akif, "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiirinde;

*"Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir Hilâl uğruna Yâ Râb, ne güneşler battıyor!"²¹*

Bir hilâl uğruna nice güneşlerin batması, dolayısıyla da kararın dünyanın İslâm'ın sembolü olan hilâlin nuru ile aydınlanması tahayyülünde, tabiatın tabiî seyrinden yararlanır. Akif, İslâm'ın sembolü "hilâl" uğruna, her birisini birer güneş mesabesinde gördüğü Mehmetçiklere ve onların şehâdetlerine işaret ediyor. Güneşin batması neticesinde havanın kararması ve gökyüzünde hilâlin bir nur gibi görünmesi hadisesi, normal bir tabiat seyri olup, bu mısralarda güneş ve hilal gibi somut gök cisimlerine soyut manevî anlamlar yüklenerek ölüm duygusu şehâdet kavramı içerisinde ebedî bir aydınlık olarak yüceltilmiştir. Güneşin batması, hilâlin görünmesi nasıl ki anlık bir hadise ise ölüm denilen hakikat de yine insanı nerede, ne zaman ve ne şekilde yakalayacağı belli olmayan anlık bir hadisedir. Akif ;

¹⁸) Mehmet KAPLAN, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh yayınları, İstanbul 1975, sh.311.

¹⁹) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, *a.g.e.*, sh.61

²⁰) Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, *a.g.e.*, sh.493

²¹) Mehmet Âkif ERSOY, *Safahat*, (Haz. Ömer Rıza Doğrul) İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul, 1974, s.426

*“Ey şehit oğlu şehit isteme benden makber
Sana aguşunu açmış duruyor peygamber”*

şeklindeki teessür, tebşir ve ebedilik çağrışımında, Allah (cc) yolunda ölen “şehit oğlu şehit” için Hz. Peygamberin, sevgi, şefkat ve muhabbet kucağını bir sığınma mekânı olarak gösterir. Allah (cc) şehitler için: *“Allah yolunda öldürülenlere (şehitlere) ‘Ölüler’ demeyin. Bilâkis onlar diridirler, lâkin siz onu hissedemez, anlayamazsınız.”*²² Buyururken diğer bir ayette yine benzer hükümlerle: *“ Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın! Bil’akis onlar diridirler; Allah’ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.”*²³ buyurarak şehitlere üstün bir ilâhî paye verdiğini müjdelemektedir ki, bugün Gazze’de, Çeçenistan’da, Kerkük’te, Karabağ’da, Afganistan ve Pakistan’da yapılan soy kırımlarda ölen masum halk, inşallah Allah’ın bu müjdesine mazhar olmuş bahtiyarlardır.

Arif Nihat Asya “Ecel” başlıklı şiirinde;

*“Dünyadan uzak, başka bir iklime gider;
Der; “Geldim ben...” kendini takdime gider...
Ey hatıralar, beklemez Azrail’i o...
Vaktiyse eğer, ruhunu teslime gider.”*²⁴

diyerek ölümü, Azrail adlı ölüm meleğini beklemeden, dünyadan uzakta başka bir iklime gidiş, kendisini o ezeli ve ebedi olan sevgiliye takdim olarak nitelendirirken;

Necip Fazıl da;

*“Öleceğiz; müjdeler olsun, müjdeler olsun.
Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun.”*²⁵

ifadeleriyle ölümü, büyük ödülleri verilen bir haber, dostu ulaştırılan önemli bir müjde olarak addeder. Ölümün de bir ölümünün olduğuna işaret eden şair, ölümü de öldüren, bu suretle de insana vuslatı bahşeden Rabbe baş eğdi, secde eder.

Azerbaycan edebiyatında olduğu gibi bütün Türk İslâm dünyasının edebiyatında da bilinen Bahtiyar Vahabzade, anasının ölümü üzerine söylediği: “Bugün Yeddin Oldu” başlıklı şiirinin;

*“Yuhun (uykun) şirin olsun’ deyirdin mene,
‘Yuhun şirin olsun’ deyim mi sene?”*

mısralarında şair; annesinin, canından bir parça olan yavrusunu tatlı uykularla büyütme için ninnilerin o sade, samimi ve içli yakarışlarında düştüğü ruh haline, bu sefer de annesinin ölümüyle birlikte kendisinin düştüğünü terennüm ederken bizi “uyku” ve “ölüm” benzetmesiyle derin bir tefekkür dünyasının içine çeker. Şair, birisi içinde yaşadığımız fanî âlemi, diğeri ancak bu âlemde kazandıklarımızla kazanacağımız ebedî âlemi çağrıştıran bu ifadeleriyle, Zümer Sûresinin 42.ayetinde geçen: *“Allah, öleceklerin ölümü zamanında,*

²²) Bakara: 2/154.

²³) Âl-i İmrân: 3/169,170.

²⁴) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, a.g.e.,sh.128

²⁵) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, a.g.e.,sh.293

ölmeyeceklerin de uykularında ruhlarını alır. Ölmelerine hükmettiği kimselerin (rûhunu) alıkor. Diğerlerini (uykudakileri) bir müddete (ecelleri gelinceye) kadar salı verir. Şüphe yok ki bunda düşünen kimseler için kesin ibretler vardır.²⁶ ilâhî hükmüne telmih yaparak ‘ölüm’ü bir bakıma kıyamete kadar süren bir “uyku” biçiminde tasavvur eder.²⁷

Erdem Bayazıt’ın, “Ölüm Risalesi’nden” başlıklı şiirinden aldığımız;

*Sevgililer ölür
Bir hicret olur ölüm
Bir sıla²⁸*

bölümünde ölüm, bazen ‘hicret’ bazen de ‘sıla’dır.

Günümüz şairlerinden Muhsin İlyas Subaşı;

*Bir mezar gezdim,
Üstü de altı gibi ölü.
Bir mezar gezdim,
Ölüler çiçeklere gömülü²⁹*

şeklindeki ifadelerinde ölümü, önce yok oluş çizgisinde, hayatı sadece maddeden ibaret sayanların, bu hayatın dışında farklı ve ebedî bir hayatın varlığına inanmayan materyalistlerin akıbetiyle tanımlar; bilahare hakikatten haberdar olanların hallerine işaret etmek suretiyle ölümün, bir yok oluş değil bir diriliş olduğu inancından hareketle bize Hz. Peygamberin: “*Kabir cennet bahçelerinden bir bahçe, cehennem çukurlarından bir çukurdur*” hadisini hatırlatır.

Rıfat Araz’ın “*Güldür Ölüm*” başlıklı şiirinden aldığımız;

*“Bir umuttur arş burcunda;
Her soluğun, baş ucunda!..
İhrâm giymiş nûr içinde;
Hâlden doğan hâldir ölüm!..*

*Ömür işler ölüm bilen;
Ölüm arar ömür bulan!..
Her bir nefsi sorup gelen;
Gündür, aydır, yıldır ölüm!..³⁰*

dörtlüklerinde ölüm halindeki kişinin, maddî ve manevî yapısıyla aldığı ve alacağı durumu ile görünen görünmeyen ahvâli, soyut bazı mecaz ve mazmunlarla tasvir edilirken; ölüm, her bir nefsi soran gün, ay ve yıl; halden doğan bir hal olarak tasavvur edilmiştir. Burada Şair; “*Her nefis ölümü tadacaktır*” ayetine de telmih yapmak suretiyle ölümün; salıklar, salihler, âşıklar

²⁶) Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, (Haz. Dr. Ali Özek Başkanlığındaki İlmî Heyet) Medine Münevvere, 1407-1987, s. 462.

²⁷) Dr. Rıfat ARAZ, *Şiir İncelemeleri*, Alp Yayınları, Ankara 2005, sh.174.; *Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, Elazığ 2000, Yıl:2, Sayı: 5, Sh.59-66.;

²⁸) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, a.g.e.,sh.218.

²⁹) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, a.g.e.,sh.229

³⁰) *Yüzakı Aylık Edebiyat Kültür Sanat, Tarih ve Toplum Dergisi*, İstanbul 2007, Yıl:3, sayı:31, Sh.47.

için ilm-i ezelde tayin edilen sınırlı bir ömrün, arş burcundan ebedî âleme açılan bir umut kapısı olduğunu söyler.

Ahmet Tevfik Ozan “Ölüm” başlıklı şiirinde;

*Gelse bir rüya gibi, o mukaddes akibet;
Katlansa dağlar ipek, nurlu yorganlar kadar
Sessizce dalga dalga; ne çile, ne hareket!..
Yalnız nur-u Muhammed (sav)saadet ve huzur var!..³¹*

Bir rüya gibi gelmesini arzuladığı ölüm denilen o mukaddes ve mukadder akıbeti, insana ebedî saadet ve huzur verecek olan “Nur-u Muhammed” (sav) iklimine girme, o saadet ve huzura yetişme vakti olarak görür.

Nazım Payam’ın “Dünya Güle Ayna” adlı şiirinde geçen;

*Süvariler geçiyor
Gül renkli aşk süvarilerin
Ellerinde mushaflar
Geçiyorlar coğrafyamdan
Ay kuşanmış kuşların kanat sesleri
Bir efsane zuhuru olan ben
Seslerini duyuyorum
Ben yokum
Niye yokum*

ifadelerinde, şairin coğrafyasından geçen “*Ellerinde mushaflar (olan) gül renkli aşk süvarileri*” ile “*Ay kuşanmış kuşların kanat sesleri*” ifadeleri, bende ahlâkî efsanelere, hikmet ve ibret dolu nice destanlara bürünmüş Türk İslâm coğrafyasında Allah için, Allah yolunda takatin yettiği yere kadar yürümekte olan hakikat ehli ile bu yolda ömrünü verip maksuduna ermiş olan ervahı çağrıştırmakta ve bu yoldaki ölümün güzelliğini duyurmaktadır.³²

Başlangıçtan bu yana dinî - tasavvufî Türk şiirinden seçerek aldığımız bütün bu şiir mahsullerinde görüleceği gibi, idrâk edilen hâl ile arzu ve ümit edilen ebed arasında bir “kapı”, bir “geçit yeri” olarak nitelendirilen; salikin bir bakıma “*bedenini aşma*”sı biçiminde tasavvur edilen ölüm; bazen fanî âlemden ebedî olan âleme “göç”, bazen bir hâlden başka bir hâle “*hicret*”; bazı hallerde ise “*düğün gecesi*” veya “*bayram günü*” şeklinde telakki edilmiştir. Ezelde tayin edilmiş bir vaktin sonunu, ebedî hayata doğuş vaktinin ise başlangıcını belirleyen ölüm hadisesiyle insan; aşk denilen o ince ve estetik duyarlılıkla, muhabbet denilen o derin iştiyakla gelmiş bulunduğu bu vatandan asıl vatanına döner. O’ndan geldik dönüş yine O’nadır.

³¹) Ahmet SEZGİN- Cengiz YALÇIN, a.g.e.,sh.303.

³²) Dr. Rifat ARAZ, *Şiir İncelemesi*, Alp Yayınevi, Ankara 2005, sh.346,347.